

Talabalarda axloqiy tarbiyani rivojlantirishda tadbirlarning ahamiyati

**Pirjonov Sarvarbek Davlatovich – UrDU Magistratura bo‘limi
Psixologiya (faoliyat turlari bo‘yicha) ixtisosligi 2 kurs magistranti**

Annotatsiya: Mazkur maqolada ma’naviyat va ma’rifiy ishlar, ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar mazmun –mohiyati, shuningdek, talabalarda axloqiy tarbiyani rivojlantirishda tadbirlarning ahamiyati to‘g‘risidagi fikrlar yoritilgan.

Kalit so‘zlar: axloqiy tarbiya, ma’naviyat va ma’rifiy ishlar, ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar, milliy qadriyatlar an’ana, urf - odatlar , baynalminallik, do‘stlik va o‘zaro xayrixohlik tuyg‘ulari.

Bugungi kunda bilimdon, yetuk malakali, yuksak aql-zakovat va istiqbol dunyoqarashiga ega barkamol yoshlargina jamiyatimizning jahon sivilizatsiyasi sari taraqqiyotini tezlashtira oladi. O‘zbekistonning dunyodagi rivojlangan mamlakatlar safidan munosib o‘rin egallashini ta’minlay oladi.

O‘zbekiston mustaqilligini mustahkamlashning va yangi jamiyatni qurishimizning eng asosi bo‘lgan ma’naviyat va ma’rifiy ishlarni yuksaltirish hamda uni izchillik bilan hozirgi zamon talablari, milliy ruhiyatimizning ildizlariga suyangan holda yanada rivojlantirish bugungi kunning dolzarb va g‘oyat muhim vazifasidir.

Ma’naviyat va ma’rifiy ishlari davlat ichki hayotidagi bir butunlikni, odamlar ruhiyatidagi ko‘tarinkilik va kelajakka ishonchni, aql-zakovat yuksagligini, o‘z faoliyatida tinchlikni, millatlararo hamjihatlikni barqaror rivojlantirish yo‘lini aniq belgilashdagi o‘z fuqarolarning orzu-umidlarini, manfaatlarini ifoda eta bilish, uni buyuk kelajak sari harakatga yo‘naltirish va unga rahbarlik qilish salohiyati hisoblanadi¹.

Ma’naviyat va ma’rifiy ishlarning yangi jamiyatni qurishdagi qudratli kuch va bebaho manba ekanligi quyidagi masalalarda o‘z ifodasini topadi:

¹ A‘zamov Q., Sh.Jumaev. Ma’naviyat va ma’rifat ishi. Toshkent:«Ma’naviyat», 2005. 22- b

1. Ma'naviyat va ma'rifiy ishlar - jamiyatda mavjud bo'ladigan iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy, huquqiy, ma'rifiy sohalarni, ularni o'zaro bog'lab, uyg'unlashtirib, davlatning bir butun mustaqil sub'ekt sifatidagi maqomini ta'minlab turadi;

2. Jamiyatning iqtisodiy, ijtimoiy –siyosiy, madaniy huquqiy va ma'rifiy sohasini rivojlantirishdan ko'zlagan asosiy maqsadi insonni kamol toptirish, ehtiyojlarini qondirish, uni barkamollik darajasiga ko'tarishdan iboratdir. Ma'naviyat va ma'rifiy ishlarni yuksak zamonaviy talablar darajasida tashkil qilgandagina muayyan vazifalarni insonga xizmat qildirish mumkin bo'ladi. Bu jarayonda ma'naviyat va ma'rifiy ishlar me'mori, mezon va yetakchi omil rolini o'ynaydi.

3. Ma'naviyat va ma'rifiy ishlar - jamiyat oldida turgan muammolar mohiyatini o'zida ifoda ettiradi, hamda uni hal qilish uchun fuqarolarning davlat manfaatlarini birlashtiradi. Ma'naviyati va ma'rifati zamonaviy rivojlangan mamlakatlarda xalq yoshlarining vatanparvarlik va millatparvarlik tuyg'ulari kuchli bo'ladi. Bunday holat o'z navbatida davlat va xalqning birligini mustahkamlashda turli xil millatlar va ijtimoiy qatlamlarning bir-birlari bilan umummanfaatlar yo'lida jiplashishlarida qudratli omil sifatida xizmat qiladi;

4. Ma'naviyat va ma'rifat bor joyda ehtiyojlar va zaruriyatlar ham yuzaga keladi. O'z navbatida ehtiyojlar va zaruriyatlar shaxs, millat va davlatni kechagidan bugun, bugundan ertaga yana ham yaxshiroq hayot kechirishga, barkamol bo'lishiga yetaklaydi, shaxs, millat va davlatning taraqqiyoti sari harakat qilishga da'vat etadi. Bu jarayonda ma'naviyat va ma'rifat shaxs, millat va davlat taraqqiyotini harakatga keltiruvchi bosh omil hisoblanadi;

5. Ma'naviyat va ma'rifiy ishlar - aql-zakovat, salohiyat yuksakligining muhim mezoni va manbai hisoblanadi. Bu orqali inson millat mahsulini millat va mamlakatning yuksak moddiy va ma'naviy boyliklari darajasiga ko'taradi;

6. Ma'naviyat va ma'rifiy ishlar - davlat ichki hayotida tinchlik, barqarorlikni vujudga keltiradi, har qanday munozarali masalalarni aql va vazminlik bilan hal qilishda xalq ruhiyatini shakllantiradi;

7. Ma'naviyat va ma'rifiy ishlar - kishilarni sub'ektiv, qarindosh-urug'chilik, mahalliychilik manfaatlari ehtirolarga berilishidan saqlaydi, shaxsiy va mahalliy manfaatlarni millat hamda Vatan manfaatlariga uyg'unlashtirish muhitini vujudga keltiradi, millatning umubashariy qadriyatlar sari intilishini kuchaytiradi;

8. Ma'naviyat va ma'rifiy ishlar - mamlakatda adolatni qaror toptirish, insonlarni qonunlarning ijodkori va itoatkori darajasiga ko'taradi. Qonunlar davlat, millat va shaxsning har qanday harakatining aniq me'yori darajasiga aylangan mamlakatda demokratik ruhdagi adolatli qadriyatlar shakllanishi mumkin bo'ladi;

9. Ma'naviyat va ma'rifiy ishlar - davlatning ichki hayotidagi muammolarni hal qilishning muhim omili bo'lishi bilan birga, u davlatning xalqaro hayotdagi obro' - e'tiborini oshiradi, uning katta imkoniyatlarga ega ekanligini va barqaror taraqqiy etayotganligini tasdiqlaydi. Bu o'z navbatida davlatning xalqaro hayotda harakat qilish imkoniyatlarini yanada kengaytiradi.

Ma'nafiy-ma'rifiy tadbirlar deganda, aholini ma'naviy, ahloqiy jihatdan tarbiyalash, bilimini o'stirish, ijodiy qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan tadbirlar tushuniladi².

Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar bir qancha tarbiyaviy vazifalarni bajaradi:

- inson xayoti va madaniyatining axloqiy qadriyatlari to'g'risida keng tasavvur beradi;
- axloqiy tasavvurlar, qarash, muloxaza, baho berish kabi tushunchalar asosida axloqiy e'tiqodni yuksaltirishga ta'sir ko'rsatadi;
- o'quvchilarni o'zlarining axloqiy tajribalarini mushoxada qilishlari va boyitishlariga yordam beradi;
- axloq to'g'risida olingan bilimlarni to'ldirilaydi, shaxsning o'zini axloqiy tarbiyalashga zamin yaratadi.

Demak, barcha ta'lim muassasalari miqyosida ma'naviyat va ma'rifiy ishlari reja va tadbirlarini tuzish va uni amalga oshirishda yana quyidagi vazifalarga e'tiborni qaratish ham muhimdir.

Ma'naviy va ma'rifiy ishlar yuzasidan o'tkaziladigan tadbirlarning muayyan majmui xalqimizning tarixi, urf-odatlarini, rasm-rusmlari asosida tayyorlanib, talaba-yoshlarda milliy qadriyatlarimizga hurmat uyg'otish ruhida o'tkazilishi muhimdir. Shuni ham aytish kerakki, bunda milliy o'ziga xoslikka haddan tashqari

² Begmatov A, R.Rustamova Milliy g'oyani targ'iboti va madaniy-ma'rifiy tadbirlar. – Toshkent: “Ma'naviyat”, 2007. – 28 b

e'tiborni qaratish, boshqa millatlarning an'analari, urf-odatlarini ozgina bo'lsa-da kamsitish, behurmat qilish kabilarga mutlaqo yo'l qo'yib bo'lmaydi.

Milliy qadriyatlar bo'yicha tayyorlanadigan tadbirlar umuminsoniy qadriyatlar bag'rida, u bilan ichki, uzviy aloqadorlik tarzida o'tkazilishi lozim³. Jumladan, xalqimizning to'ylari haqida gap ketganda, bir mintaqada tarixan yonma-yon yashab kelgan, hozir Respublikamizda bahamjihat istiqomat qilayotgan turli millat va elatlarning to'ylari bilan qiyoslab, boshqa millat va elatlarning to'ylariga ham hurmat hissini uyg'otgan ma'qul.

Ma'naviy va ma'rifiy ishlarning muayyan majmui Navruz bayrami singari xalqimizning ajoyib an'alariga bag'ishlanadi. Bunday sanalarni nishonlaganda ham talaba-yoshlarga ma'naviy va ma'rifiy jihatdan tarbiya berish masalasiga alohida e'tiborni qaratish kerak.

Jumladan, Eron va Turonzamin xalqlarining talaygina an'analari, urf-odatlari rasm-rusumlari, umuman turmush tarzidagi umumiylik, mushtaraklik mavjudligi misolida azaldan ushbu mintaqadagi xalqlarning o'zaro iqtisodiy va madaniy aloqalari mavjudligiga e'tiborni qaratish va Navro'z singari bayramlar qardosh xalqlar, qo'shni xalqlar o'rtasidagi do'stlik, hamjihatlik, totuvlikni mustahkamlashga xizmat qilib kelganini ta'kidlash joiz.

Bu bilan Navro'z bayrami tashkilotchilari talaba-yoshlarda baynalminallik, do'stlik va o'zaro xayrixohlik tuyg'ularini kuchaytirishga muvaffaq bo'ldilar. Aslida, qadimdan etib kelgan an'ana va rasm-rusumlarni nishonlashdan ko'zlangan maqsad ham shudir.

Talaba - yoshlarga harbiy - vatanparvarlik, milliy - qadriyatlar mavzuida, ona - Vatanni ulug'lash mazmunida ko'rik - tanlovlar, viktorinalar, kechalar, munozaralar kabi tadbirlar uyushtirish mumkin. Bunday tadbirlarning xilma - xil bo'lishi katta ahamiyatga ega. Shu bois ma'naviy - ma'rifiy ishlarning rejasi tuzilayotganida talaba - yoshlarning xohish - istaklari ham e'tiborga olinsa, yomon bo'lmasdi. Buning uchun “Siz joriy yilda ma'naviy va ma'rifiy mavzudagi qanday tadbirlar o'tkazilishini istardingiz?” degan savol-javob anketasini uyushtirish maqsadga muvofiqdir.

³ Karimova V. Targ'ibotning psixologik uslublari.- Toshkent : “Ma'naviyat”, 2001. 19 - b

Umuman, talaba-yoshlar orasida ma'naviy -ma'rifiy ishlarni rejalashtirish va o'tkazish ham maroqli, ham mas'uliyatli vazifa. Shu bois bunda tashkilotchilarning izlanuvchanligi va topqirligi qo'l keladi.

Research Science and
Innovation House

